

УДК 336:658.152/153

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Причепя І. В., к.е.н.

Кравець Н. В.

Вінницький національний технічний університет

У статті досліджено сутність активів. Наведено систематизовану класифікацію та розглянуто основні їх характеристики. Запропоновано схему організації процесу формування активів на підприємстві та визначено принципи їх використання.

Ключові слова: активи, формування активів, принципи управління активами, оборотні активи, необоротні активи.

The article explores the nature of the assets. Systematic classification of the assets is presented and their basic characteristics are described. The scheme of the modeling of the company's assets is proposed and the principals of their use are determined.

Keywords: assets, modeling of assets, assets management principles, current assets, fixed assets.

Актуальність проблеми. Сучасний етап розвитку економіки України вимагає від суб'єктів господарювання підвищення ефективності використання кожної одиниці активів, що перебувають у їх власності. Виникає необхідність розробки та впровадження таких підходів до управління активами, які б забезпечували конкурентоспроможність, фінансову стійкість та інвестиційну привабливість підприємства. Основною проблемою, що виникає на шляху до вирішення цього питання, є недостатня теоретико-методична база, що характеризується одноманітністю підходів науковців та акцентуванням уваги лише на окремих аспектах проблеми. Відсутність розвитку наукових підходів значно гальмує процес формування ефективного комплексного підходу до управління активами, що матиме застосування на практиці в умовах мінливого середовища ринкової економіки.

Аналіз останніх наукових досліджень. Вивченням поняття активів, джерел їх формування та методів управління ними на рівні підприємства

займалися такі вітчизняні науковці як Момот Т.В., Поддєрьогін А.М., Шелудько В.М. В основу їх досліджень покладено підхід, розроблений відомим науковцем Бланком І.О. Враховуючи динамічний розвиток ринкових перетворень, виникає необхідність в розробці принципово нових підходів до вирішення проблем управління активами на підприємстві.

Окремим аспектам, пов'язаним із проблемами управління активами, присвячені роботи таких українських науковців як Бугай В.З., Грицюк Е.О., Даценко Г.В., Жарікова О.О., Ляшенко А.І., Михайлова Т.П., Мордвінцева Т.В., Петик М.І., Рудик Н.М., Чебанова Н.В., Шеремета М.Й., Янковська В.В. та ін. Слід зауважити, що в більшості досліджень увага акцентується на ефективності управління окремими складовими активів підприємства. Тоді як ефективність господарювання визначається складом та структурою всього майна підприємства, управління яким має відбуватись в комплексі та взаємозв'язку його елементів. Крім того, незважаючи на значну увагу науковців до проблеми управління активами, дослідження показали, що залишається недостатньо висвітленим питання формування активів підприємства та їх раціонального використання.

Актуальним з наукової та практичної точки зору залишається розробка концептуальних засад управління активами підприємства, що передбачає організацію ефективної системи їх формування та використання з врахуванням особливостей сучасних ринкових умов господарювання.

Метою статті є теоретичне узагальнення підходів сучасних науковців щодо сутності та класифікації активів, обґрунтування теоретичних засад управління формуванням і використанням активів підприємства за сучасних умов господарювання.

Викладення основного матеріалу дослідження. Ринкове середовище вимагає від суб'єктів господарювання наявності конкурентних переваг, основою формування яких є ефективне використання власних ресурсів. За цих умов зростає необхідність виокремлення повноправної підсистеми управління активами в загальній системі управління підприємством. Ефективна політика управління активами допоможе підприємству підтримувати його фінансову стабільність та конкурентоспроможність. Визначення теоретичних засад управління формуванням і використанням активів прискорить вирішення цих питань на практиці.

Для здійснення ефективного управління активами перш за все доцільно дослідити економічну сутність цієї категорії.

При визначенні поняття активів як зарубіжними, так і вітчизняними вченими враховуються найсуттєвіші характеристики.

Бланк І.О. характеризує поняття активів досить широко, наголошуючи на багатоаспектності цієї категорії з теоретичної та практичної точки зору. Згідно із його підходом, активами є “контрольовані підприємством економічні ресурси, сформовані внаслідок інвестованого в них капіталу, які характеризуються детермінованою вартістю, продуктивністю і здатністю генерувати дохід, постійний оборот яких у процесі використання пов’язаний з чинником часу, ризику та ліквідності” [1, с.14].

Чебанова Н.В. [2, с.6] розглядає активи як “сукупність матеріально-речових та інших ресурсів підприємства в грошовій формі, що відображаються в його балансі, утворюються інвестуванням капіталу, підлягають управлінню з метою одержання економічних вигод від їх використання”.

Згідно із Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку активи – це ресурси, контрольовані підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до надходження економічних вигод у майбутньому [3].

Ряд економістів [4-5] визначають активи підприємства як сукупність усього майна, що належить йому на правах власності та відображається у його балансі.

Узагальнивши все вище сказане, визначимо активи як економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, що у вартісному вираженні відображаються в балансі та використовуються у господарській діяльності з метою отримання економічних вигод. Дане визначення, на нашу думку, є простим, зрозумілим та повністю відображає економічну сутність даного поняття.

В економічній теорії та господарській практиці оперують різними термінами, що характеризують окремі види активів. З метою забезпечення ефективного та цілеспрямованого управління активами виникає необхідність систематизації основних термінів, які використовуються на практиці (рис. 1). Наведена класифікація активів, на нашу думку, виокремлює найголовніші ознаки, за якими активи, як керована

підсистема, якомога чіткіше відповідатимуть визначеним управлінським цілям та завданням.

Ознаки	Види активів				
За формами функціонування	Матеріальні	Нематеріальні		Фінансові	Біологічні
За характером участі в господарському процесі	Оборотні			Необоротні	
За характером участі в різних видах діяльності	Операційні			Інвестиційні	
За можливістю амортизації	Ті, що амортизуються			Ті, що не амортизуються	
За ступенем цінності	Цінні			Малоцінні	
За ступенем ліквідності активів	Абсолютно ліквідні	Високо-ліквідні	Середньо-ліквідні	Мало-ліквідні	Неліквідні

Рис.1. Класифікація активів [Систематизовано за 5-7]

В системі теоретичних засад формування і використання активів важливу роль відіграють такі їх характеристики як вартість, продуктивність, прибутковість, оборотність та амортизація [1, с.15-29].

Вартість активів являє собою їх грошову оцінку, за якою вони обліковуються та використовуються в процесі господарської діяльності. Вона впливає на безліч аспектів господарської діяльності підприємства: визначає потреби в капіталі та цінову політику підприємства, формує його ринкову вартість, інвестиційну привабливість тощо. Об'єктивно встановлена вартість активів визначає реальні можливості задоволення претензій кредиторів підприємства, що оголошене банкрутом.

Під продуктивністю активів розуміють їх здатність до випуску певного обсягу продукції за одиницю часу в процесі виробничої діяльності. Потрібно зазначити, що така властивість притаманна лише тим видам активів, які безпосередньо приймають участь у виробничому процесі. Носієм продуктивності активи виступають в єдиному комплексі з усіма іншими економічними ресурсами.

Прибутковість активів виражається через їх можливість генерувати визначений економічний ефект у процесі здійснення господарської діяльності. Генерувати дохід можуть як активи, що безпосередньо приймають участь у виробничому процесі, так і їх окремі види, що задіяні

в інвестиційній та фінансовій діяльності суб'єкта господарювання.

Так як використовувані підприємством активи знаходяться в постійному русі, змінюючи свій склад і вартість, виникає ще одна особливість активів – оборотність. Оборот активів, як процес їх постійного руху, характеризується певними повторюваними циклами. Під циклом обороту активів розуміють процес повного завершення кругообігу їх окремих функціональних груп та видів, в результаті чого вони повертаються до своєї початкової форми [6, с. 99-102].

Амортизація активів забезпечує ефективне відновлення основних засобів та нематеріальних активів підприємства в процесі їх кругообігу та представляє собою процес поступового перенесення зносу на виготовлювану ними продукцію. Властивістю амортизації наділені ті активи підприємства, що неодноразово використовуються підприємством у виробничому процесі.

Традиційно управління активами розглядається як складова частина фінансового менеджменту і, в свою чергу, поділяється на дві частини – управління формуванням і управління використанням активів. Управління активами потрібно розглядати як підсистему в глобальному управлінні підприємством, відповідно зіставляючи її із завданнями його фінансової стратегії [6].

Формування активів пов'язано з основними етапами розвитку підприємства на різних стадіях життєвого циклу: створення нового підприємства; розширення, реконструкція і модернізація діючого підприємства; формування нових структурних одиниць діючого підприємства (дочірніх підприємств, філій і т.п.) [8; 5, с. 296].

Перший етап є найбільш відповідальним, оскільки охоплює процес первинного формування активів, що в свою чергу визначає потребу у стартовому капіталі, швидкість обороту активів, рівень їх ліквідності, прибутковості тощо. Другий і третій етапи формування активів являють собою форми інвестиційної діяльності діючого підприємства. Незалежно від стадії життєвого циклу підприємства, на наш погляд, процес формування активів доцільно проводити за схемою, наведеною на рис 2.

Окрім того, на кожному етапі процесу формування важливо забезпечувати умови прискорення обороту активів, так як прискорення оборотності ресурсів підвищує рентабельність діяльності підприємства

та його платоспроможність.

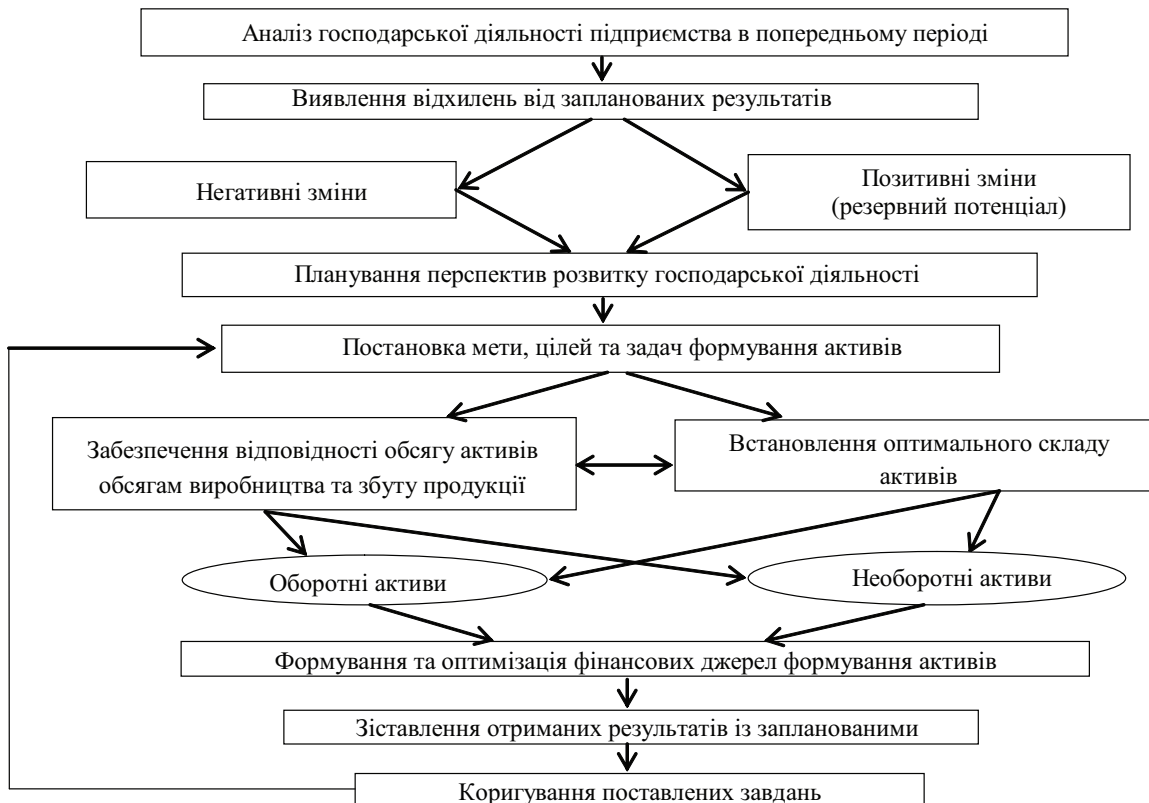

Рис. 2. Організація процесу формування активів на підприємстві

Характеризуючи активи як об'єкт управління, необхідно відмітити особливості їх окремих складових частин. Виникає необхідність вибору класифікаційної ознаки активів, згідно із якою буде формуватись політика управління ними на підприємстві. На нашу думку, поділ активів на оборотні та необоротні, з точки зору управління, є найбільш вдалим, так як цей підхід відповідає умовам побудови балансу та відображає участь активів у виробничому процесі. Зокрема, оборотні активи є найбільш ліквідною частиною балансу, але при цьому досить важливим є точне планування їх обсягів у процесі здійснення господарської діяльності, що направлена на отримання прибутку.

Необоротні активи є найменш мобільною частиною майна підприємства, основна відмінність якої полягає в багаторазовому використанні в процесі господарської діяльності і частковій амортизації на протязі кожного операційного циклу [8]. Основні переваги та недоліки оборотних та необоротних активів наведено на рис. 3.

Формуючи систему управління оборотними активами, на підприємстві необхідно розробляти окремі фінансові нормативи, які використовув-

ються для контролю ефективності їх формування та функціонування. Основними з таких нормативів є: норматив власних оборотних активів підприємства; система нормативів оборотності основних видів оборотних активів і тривалості операційного циклу в цілому; система коефіцієнтів ліквідності оборотних активів [6; 8]. На підприємствах з великим об'ємом використання оборотних активів управління повинно деталізуватись в розрізі основних їх видів.

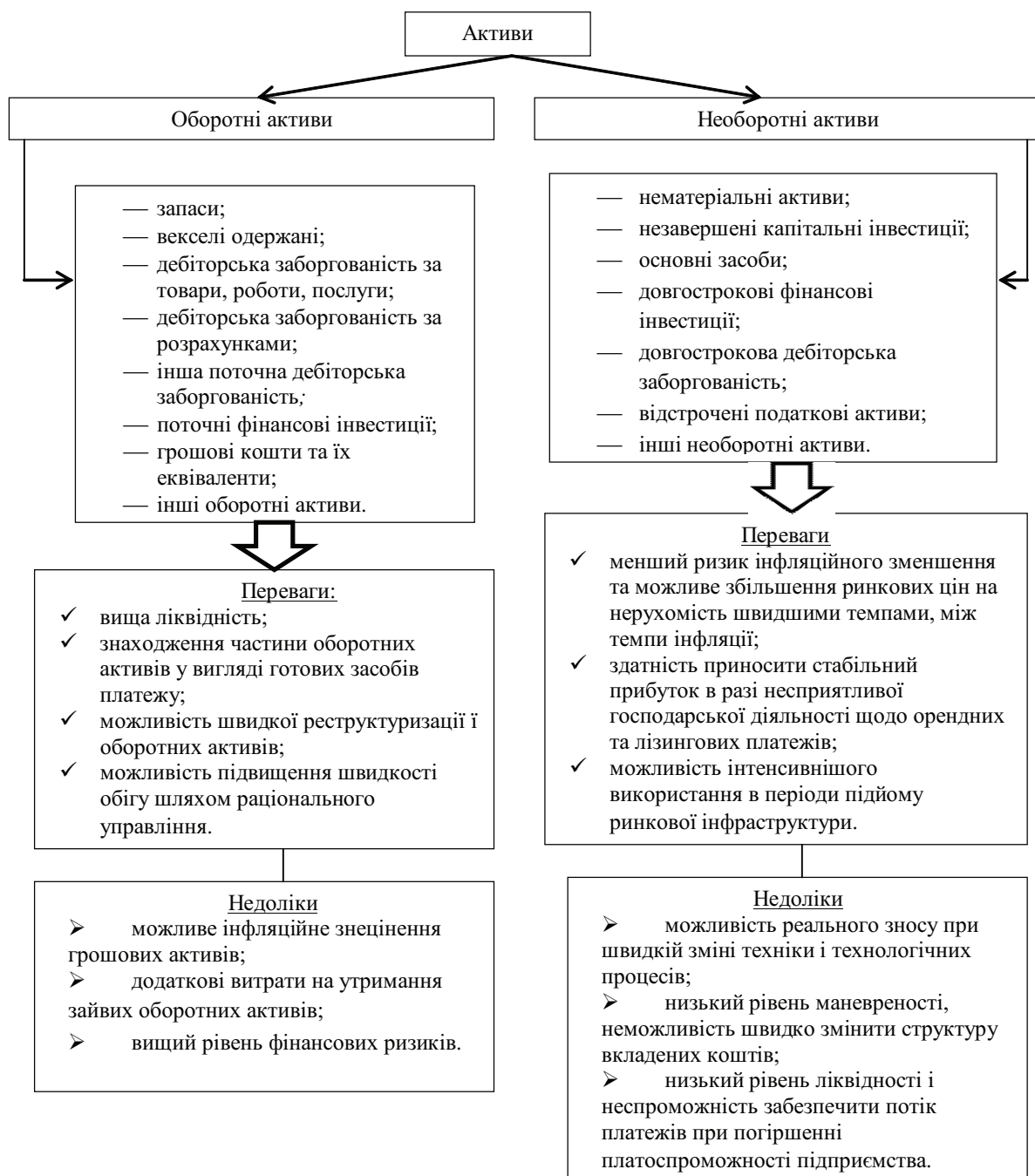

Рис. 3. Переваги та недоліки оборотних та необоротних активів [Адаптовано за 8]

Основне завдання в управлінні необоротними активами полягає у

забезпеченні своєчасного оновлення основних виробничих фондів та високої ефективності їх використання. Процес управління необоротними активами потребує вирішення наступних завдань:

- визначення можливих форм оновлення основних виробничих засобів на простій і розширеній основі;
- забезпечення ефективного використання раніше сформованих та нововведених основних засобів та нематеріальних активів;
- формування необхідних фінансових ресурсів для відтворення необоротних активів та оптимізація їх структури [1, с. 161-205].

Не менш важливою частиною процесу управління активами є управління їх використанням. Пріоритетна роль активів у забезпеченні ефективного функціонування суб'єкта господарювання загалом визначається важливістю і складністю завдань, пов'язаних із їх використанням.

Організація системи використання активів повинна базуватись на таких принципах:

- встановлення чітких показників ефективності використання активів, а саме: цільової величини прибутку;
- забезпечення максимального використання всіх наявних активів у господарській діяльності;
- забезпечення умов прискорення оборотності активів, задіяних у виробничому процесі;
- забезпечення мінімізації втрат вартості активів в процесі їх використання;
- здійснення контролю за використанням активів на кожному запланованому етапі управління [1; 6].

Врахування цих принципів дасть змогу формувати і підтримувати необхідну платоспроможність та забезпечувати плановану ліквідність підприємства.

Висновки. Ефективність управління активами відіграє значну роль у формуванні фінансової стабільності та конкурентоздатності суб'єкта господарювання. Аналіз наукової та періодичної літератури показав, що вирішення проблеми управління активами для сучасних підприємств є життєво важливим, але, на жаль, недостатньо сформована теоретична база викликає сумніви у ефективному застосуванні її на практиці.

Більшість методичних розробок базуються на класичному підході до управління активами, а принципово нові підходи майже відсутні або ж розглядають лише окремі аспекти даної проблеми.

Сучасні умови господарювання потребують розробки цілісної, принципово нової схеми управління формуванням та використанням активів на підприємстві, що включатиме в себе систему показників їх оцінки та контролю за перебігом даного процесу. Можливість застосування таких розробок на практиці є метою проведення наших досліджень в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бланк И.А. Управление активами и капиталом предприятия / И.А. Бланк. – К. : Ника-центр, Эльга, 2003. – 448 с.
2. Чебанова Н.В. Стратегічне управління активами підприємств залізничного комплексу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н. : спец. 08.00.03 “Економіка та упр. нац. госп-вом” / Чебанова Наталія Володимирівна ; Укр. держ. акад. залізничного трансп. – Харків, 2009. – 18с.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 “Баланс” від 31.03.1999 р. № 87 [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>.
4. Фінанси підприємств : підручник / Буряк Л.Д., Нам Г.Г., Павліковський А. М., [та ін.]; керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогіна. 3-тє вид., перероб. та доп. - К. : КНЕУ, 2000. - 460 с.
5. Шеремета М. Майно підприємства : сутність, класифікація та принципи його формування / М. Шеремета, М. Шеремета // Економічний аналіз. – 2008. – Вип. 2 (18). – с. 295-298.
6. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / За ред. Момот Т.В. – К. : Центр учбової літератури, 2011. - 712 с.
7. Петруня Н.В. Класифікація активів підприємств з урахуванням міжнародних стандартів фінансової звітності /Н.В. Петруня // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України – 2010. – №1. – с. 235-242.
8. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент : конспект лекцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/books/_book-645.htm.